

МІНІСТЕРСТВО ЮСТИЦІЇ УКРАЇНИ

ДНІПРОПЕТРОВСЬКИЙ НАУКОВО-ДОСЛІДНИЙ ІНСТИТУТ
СУДОВИХ ЕКСПЕРТИЗ

**СУДОВО-ЕКСПЕРТНА ДІЯЛЬНІСТЬ:
ЗБЕРЕЖЕННЯ НАУКОВОГО
ТА КАДРОВОГО ПОТЕНЦІАЛУ
В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ**

*Матеріали
IV Всеукраїнського форуму судових експертів
7 червня 2024 року*

м. Львів

Видавництво
«Юридика»
2023

Рекомендовано до друку рішенням Вченої ради
Дніпропетровського науково-дослідного
інституту судових експертиз Міністерства юстиції України
(протокол № 4 від 30.05.2024 р.)

IV Всеукраїнський форум судових експертів
заресстровано в Державній науковій установі
«Український інститут науково-технічної експертизи та інформації»
Міністерства освіти і науки України (посвідчення № 298 від 08.05.2024 р.)

**С 89 Судово-експертна діяльність: збереження наукового та
кадрового потенціалу в умовах воєнного стану : IV Всеукраїнський
форум судових експертів (м. Львів, 7 червня 2024 р.). Одеса : Видавництво
«Юридика», 2024. 428 с.**

ISBN 978-617-8182-29-8

Збірник IV Всеукраїнського форуму судових експертів «Судово-експертна діяльність: збереження наукового та кадрового потенціалу в умовах воєнного стану» містить матеріали, у яких висвітлено актуальні питання щодо збереження наукового та кадрового потенціалу судової експертизи в умовах воєнного стану, узагальнено теоретичні здобутки та практичний досвід фахівців у галузі судово-експертної діяльності.

Матеріали конференції подаються в авторській редакції. Відповідальність за достовірність фактів, статистичних даних, точність викладеного матеріалу покладається на авторів.

УДК [343.98+340.6]:[[378.091.12:005.962.131]-049.34]"364"(062.552)

ISBN 978-617-8182-29-8

© Дніпропетровський науково-дослідний інститут
судових експертиз Міністерства юстиції України, 2024

ОРГАНІЗАЦІЙНИЙ КОМІТЕТ

Розумний Сергій Михайлович – директор Дніпропетровського науково-дослідного інституту судових експертиз Міністерства юстиції України;

Бесчастний Віктор Миколайович – доктор юридичних наук, професор, заслужений юрист України, керівник секретаріату Конституційного суду України;

Бужор Валерій – доктор юридичних наук, професор, почесний президент Інституту кримінального права та прикладної кримінології (Республіка Молдова);

Головка Катерина Володимирівна – доктор юридичних наук, професор, директор Видавництва «Юридика»;

Дубинський Олег Юрійович – доктор юридичних наук, професор, заслужений працівник освіти України, проректор Національного університету кораблебудування імені адмірала Макарова;

Єзров Альберт Анатолійович – кандидат юридичних наук, доцент, суддя Верховного Суду;

Коломось Тетяна Олександрівна – доктор юридичних наук, професор, член-кореспондент Національної академії правових наук України, Заслужений юрист України, декан юридичного факультету Запорізького національного університету;

Корнієнко Максим Вікторович – доктор юридичних наук, професор, полковник поліції, проректор Одеського державного університету внутрішніх справ;

Кот Олексій Олександрович – доктор юридичних наук, професор, директор Інституту правотворчості та науково-правових експертиз Національної академії наук України;

Лазур Ярослав Володимирович – доктор юридичних наук, професор, декан юридичного факультету Ужгородського національного університету;

Мишина Наталія Вікторівна – доктор юридичних наук, професор, запрошений професор Університету Страсбурга;

Назимко Єгор Сергійович – доктор юридичних наук, професор, перший проректор Донецького державного університету внутрішніх справ;

Пилипенко Володимир Пилипович – доктор юридичних наук, директор, доцент кафедри міжнародних відносин Навчально-наукового інституту міжнародного права, інновацій і проєктної діяльності Львівського університету бізнесу і права, Почесний консул Литовської Республіки;

Попович Василь Васильович – доктор технічних наук, професор, начальник навчально-наукового інституту цивільного захисту Львівського державного університету безпеки життєдіяльності;

Смірнова Олександра Миколаївна – кандидат економічних наук, доцент, проректор з наукової роботи Державного податкового університету;

Тильчик В'ячеслав В'ячеславович – доктор юридичних наук, професор, проректор з наукової роботи Київського університету інтелектуальної власності та права Національного університету «Одеська юридична академія»;

Швець Дмитро Володимирович – доктор юридичних наук, доцент, Заслужений працівник освіти України, полковник поліції, ректор Одеського державного університету внутрішніх справ.

ЗМІСТ

Ecocide. Some thoughts on the calculation of damage Gediminas Buciuonas	13
Розвиток судової експертизи в Україні XXI сторіччя: загрозливі тенденції Антонюк П. Є.	17
Судова експертиза та ДНК-технології дослідження генома Бабченко А. В.	21
Судова молекулярно-генетична експертиза в Україні під час воєнного стану Бабченко А. В., Милостива Д. Ф., Воронов Є. А.	23
Щодо питання судово-психологічної експертизи із застосуванням поліграфу Бараненко Д. В.	25
Науково-технічне забезпечення судово-експертної діяльності Баштова О. Г.	28
Питання забезпечення кадрового потенціалу експертів з оцінки об'єктів у нематеріальній формі – фінансових інтересів Белкін Л. М.	31
Заява про виклик експерта як процесуальний інструмент у господарському судочинстві Бохан О. С.	35
Застосування методу інтент-аналізу під час проведення комплексних судових психолого-лінгвістичних експертиз Браїлко Ю. І., Кисла Н. В., Єгорова Т. М.	38
Contemporary forensic linguistics: methods, fields, areas of study Vasylenko O. V.	42
Участь експерта у виконавчому провадженні як гарантія ефективності захисту прав особи Верба О. Б., Гайченко А. В.	46
Судова молекулярно-генетична експертиза та її роль в умовах воєнного стану Вергун В. А.	49
Розвиток судової експертизи у сфері інтелектуальної власності в Дніпропетровському науково-дослідному інституті судових експертиз Воліков В. В.	53

Повторна експертиза в цивільному судочинстві: особливості призначення та проведення	
Воробель У. Б.	57
Використання висновку експерта, складеного за результатами проведення судово-психологічної експертизи, у кримінальному судочинстві	
Вуйма А. Г.	61
Розвиток судово-експертної діяльності в системі ДСНС України	
Гайдук М. О., Пулатов В. С., Гаврилюк А. Ф.	65
Штрихи кулькових, гелевих та масляних ручок: можливості диференціації фізико-хімічними методами	
Герасімов В. М.	69
Окремі проблеми оцінки ефективності психологічного впливу в судовій психологічній експертизі	
Герман Б. М., Сербіненко О. Л.	72
Порушення авторського права в рекламі	
Гриньчак В. М.	75
Мовні помилки в текстах судових рішень	
Грицевич Ю. В.	79
Призначення почеркознавчої експертизи: типові помилки сторони обвинувачення	
Гусєва В. О.	82
Проблеми залучення судового експерта до кримінального провадження	
Демидова Є. Є.	86
Вирішення питання встановлення моменту виникнення загрози безпеці руху в залізнично-транспортній експертизі	
Джус О. В.	89
Судово-експертна діяльність в умовах воєнного стану: обмін досвідом	
Дзюбак К. М.	91
Формування експертного завдання на вирішення судової економічної експертизи у контексті викликів воєнного стану	
Дивнич А. В., Дивнич О. Д.	95
Правовий статус експерта у адміністративному судочинстві	
Дмитрук І. М.	99

РОЗВИТОК СУДОВО-ЕКСПЕРТНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В СИСТЕМІ ДСНС УКРАЇНИ

Гайдук Максим Олександрович

*начальник дослідно-випробувальної лабораторії
Аварійно-рятувального загін спеціального призначення
Головного управління Державної служби України
з надзвичайних ситуацій у Хмельницькій області, аспірант
Львівський державний університет безпеки життєдіяльності
м. Хмельницький, Україна*

Пулатов Вадим Салімжонович

*начальник відділення технічних досліджень
дослідно-випробувальної лабораторії
Аварійно-рятувального загін спеціального призначення
Головного управління Державної служби України
з надзвичайних ситуацій у Хмельницькій області
м. Хмельницький, Україна*

Гаврилюк Андрій Федорович

*кандидат технічних наук, доцент,
докторант
Львівський державний університет безпеки життєдіяльності
м. Львів, Україна*

Щороку в Україні виникають десятки тисяч пожеж, що потребують досліджень та встановлення причин їх виникнення. Після початку повномасштабної війни, за результатами 2022 року в Україні було зареєстровано 80652 пожежі. Порівняно з 2021 роком кількість пожеж збільшилася на 1,5 %. У 2023 році кількість пожеж частково знизилась, проте за статистикою щодня в середньому, виникало 186 пожеж, матеріальні втрати від яких склали 226 млн 076 тис. гривень [1, с. 2].

Державною службою України з надзвичайних ситуацій (далі – ДСНС) відповідно до [2, с. 6] на місці пожежі виконуються дії спрямовані на виявлення і фіксацію доказів, встановлення обставин та причин виникнення пожеж, а також умов, що призвели до їх виникнення і поширення. За результатами роботи на місці пожежі представник ДСНС складає акт про пожежу та висновок ДСНС про причину виникнення пожежі. Акт про пожежу складається виключно уповноваженими особами територіального органу ДСНС, а висновок ДСНС про причину виникнення пожежі може складатись

уповноваженими особами або посадовою особою солідно-випробувальної лабораторії (далі – ДВЛ).

Посадова особа ДВЛ залучається до дослідження пожеж (участь в огляді місця події, фіксація обстановки на місці пожежі, проведення пожежно-технічних досліджень (експертизи) та установалення обставин і причин виникнення пожежі) слідчим та посадовими особами територіальних органів ДСНС через ОКЦ ДСНС, посадову особу територіального підрозділу ГУНП у разі, якщо: внаслідок пожежі загинуло три і більше або постраждало 5 і більше осіб; сталася пожежа із загибеллю або травмуванням людей на підприємствах, установах, в організаціях, закладах; площа пожежі складає 1000 та більше метрів квадратних; орієнтовні збитки внаслідок пожежі становлять 10 тисяч і більше неоподатковуваних мінімумів доходів громадян; наявна інша необхідність залучення за рішенням слідчого. У разі зазначення слідчим у постанові про призначення пожежно-технічної експертизи або при погодженні слідчим клопотання експерта про необхідність залучення посадова особа ДВЛ бере участь у проведенні зазначеної експертизи. Під час залучення до виконання судової пожежно-технічної експертизи, посадова особа ДВЛ користується правами, визначеними КПК України [3, с. 26] та Законом України «Про судову експертизу» [4, с. 7].

Отже [2, с. 6] визначає, що посадові особи ДВЛ можуть бути експертами, проте впродовж усього часу діяльності ДСНС дана можливість не була реалізована і жоден з представників не мав кваліфікації судового експерта.

З метою ефективного використання наданих повноважень в ДВЛ Хмельницької області було ініційовано процес підготовки судового експерта відповідно до вимог законодавства. В результаті проведеної роботи одним з працівників ДВЛ було успішно отримано кваліфікацію судового експерта за спеціальністю 10.8 «Дослідження обставин виникнення і поширення пожеж та дотримання вимог пожежної безпеки» та розпочато відповідну діяльність, як атестованими судовим експертом, що не працює у державній спеціалізованій експертній установі, згідно до [5, с. 3]. Наказ [5, с. 3] передбачає, що у разі здійснення судовим експертом судово-експертної діяльності у складі юридичної особи умови для її здійснення забезпечує керівник цієї юридичної особи, а підсумковий документ надсилається органу (особі), який(яка) призначив(ла) експертизу (залучив(ла) експерта), із супровідним листом цієї юридичної особи, що фактично є підтвердженням можливості роботи таких судових експертів у складі ДВЛ, оскільки остання входить до складу Аварійно-рятувального загону спеціального призначення ГУ ДСНС України Хмельницькій області, що є окремою юридичною особою. Даний факт є початком розвитку судово-експертної діяльності в структурі ДСНС.

Відповідно до [4, с. 1] ДСНС не входить до переліку державних спеціалізованих установ, проте пожежно-технічна експертиза є різновидом інженерно-технічної експертизи [6, с. 3], яку можуть виконувати атестовані судові експерти, що не працюють у державних спеціалізованих експертних установах. Оскільки ДСНС не входить до переліку державних спеціалізованих установ та не отримує відповідного фінансування з державного бюджету експертизи проводяться на підставі договору, тобто це є платною послугою, яку надає ДСНС. Окремо варто зауважити, ДСНС при наданні платних послуг керується [7, с. 2], якою передбачено надання платної послуги такої, як «Проведення експертизи причин виникнення пожежі та стану пожежної безпеки приладів, обладнання та продукції».

В [4, с. 5] визначено, що підставою проведення судової експертизи є відповідне судове рішення чи рішення органу досудового розслідування, або договір з експертом чи експертною установою – якщо експертиза проводиться на замовлення інших осіб. Експерт ДВЛ не має права самостійно заключати договір, оскільки він працює в складі юридичної особи та є особою начальницького складу служби цивільного захисту. Договір укладається з юридичною особою, що фактично є експертною установою, яка не входить до державних спеціалізованих експертних установ. В [4, с. 1] відсутнє визначення, що є «експертна установа», проте дане визначення є в [8, с. 1]. Відповідно при застосуванні аналогії права можна стверджувати, що в даному випадку, експертна установа це – фізична чи юридична особа, діяльність якої полягає у проведенні за плату досліджень (експертиз), яка самостійно або фахівці якої підтвердили свою кваліфікацію у порядку, встановленому законом для судових експертів.

Законодавство в судово-експертній діяльності, як і усе інше в умовах війни потребує суттєвого удосконалення. Чіткого регулювання судово-експертної діяльності в структурі ДСНС немає, що суттєво ускладнює процес її розвитку. Здійснення судово-експертної діяльності в структурі ДСНС, а також її розвиток з залученням науково-практичного потенціалу вищих навчальних закладів у сфері ДСНС є нагальною потребою, оскільки, на сьогодні, пожежі є досить складними (до прикладу дослідження причин виникнення пожеж сучасних електроавтомобілів [9, с. 1]), а кількість пожеж по яких нагально потрібні експертні висновки щодо причин виникнення пожеж постійно зростає.

Література:

1. Аналітична довідка про пожежі та їх наслідки в Україні за 12 місяців 2023. ІДУ НД ЦЗ, Київ, 2024. URL: <https://idundcz.dsns.gov.ua/upload/2/0/1/8/2/6/2/analytychna-dovidka-pro-pojeji-122023.pdf> (дата звернення: 06.05.2024).

2. Про затвердження Порядку спільних дій Національної поліції України, Державної служби України з надзвичайних ситуацій та Експертної служби Міністерства внутрішніх справ України під час проведення огляду місця пожежі, виявлення, припинення, попередження та розслідування кримінальних правопорушень та інших подій, пов'язаних з пожежами: Наказ Міністерства внутрішніх справ України від 24 липня 2017 року № 621 / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0998-17#Text> (дата звернення: 06.05.2024).

3. Кримінальний процесуальний Кодекс України від 13 квітня 2012 року № 4651-VI [Електронний ресурс] : [Режим посилання] : URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/4651-17> (дата звернення: 06.05.2024).

4. Про судову експертизу: Закон України від 25 лютого 1994 року № 4038 -XI / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4038-12#Text> (дата звернення: 06.05.2024).

5. Про затвердження Інструкції про особливості здійснення судово-експертної діяльності атестованими судовими експертами, що не працюють у державних спеціалізованих експертних установах: Наказ Міністерства юстиції України від 12 грудня 2011 року № 3505/5 / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1431-11#Text> (дата звернення: 06.05.2024).

6. Про затвердження Інструкції про призначення та проведення судових експертиз та експертних досліджень та Науково-методичних рекомендацій з питань підготовки та призначення судових експертиз та експертних досліджень: Наказ Міністерства юстиції України від 08 жовтня 1998 року № 53/5 року / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0705-98#Text> (дата звернення: 06.05.2024).

7. Деякі питання надання підрозділами Державної служби з надзвичайних ситуацій платних послуг: Постанова Кабінету міністрів України від від 20 лютого 2012 року № 110 / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/110-2012-%D0%BF#Text> (дата звернення: 06.05.2024).

8. Про аграрні розписки: Закон України від 6 листопада 2012 року № 5479-VI / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5479-17#Text> (дата звернення: 06.05.2024).

9. Gavryliuk, A., Yakovchuk, R., Chalyu, D., Lemishko, M., & Tur, N. (2023). Determination of fire protection distances during a tesla model s fire in a closed parking lot. *Eastern-European Journal of Enterprise Technologies*, 2(10) (122), 39–46. <https://doi.org/10.15587/1729-4061.2023.277999>

ШТРИХИ КУЛЬКОВИХ, ГЕЛЕВИХ ТА МАСЛЯНИХ РУЧОК: МОЖЛИВОСТІ ДИФЕРЕНЦІАЦІЇ ФІЗИКО-ХІМІЧНИМИ МЕТОДАМИ

Герасімов Віктор Миколайович

кандидат фармацевтичних наук,

судовий експерт

Запорізьке відділення

Дніпропетровського науково-дослідного інституту судових експертиз

Міністерства юстиції України

м. Запоріжжя, Україна

Серед матеріалів письма, що надходять на дослідження, безперечно, домінуючи позиції займають матеріали письма, що відображаються у штрихах. Причому рукописні штрихи, виконані пір'яними ручками зараз майже не зустрічаються, а до рукописних штрихів, виконаних «класичними» кульковими ручками, додалися виконані гелевими та масляними ручками. Визначення виду ручки, якою виконані аналізовані штрихи, є особливо важливим при визначенні давності виконання текстів, методики якого на теперішній час розроблені лише для «класичних» кулькових ручок [1, 2], та є завданням, власне, технічної експертизи документів (ТЕД). Однак це досить нетривіальне завдання, враховуючи те, що всі розповсюджені ручки, «класичні» кулькові, гелеві та масляні, обладнані, до речі, єдиним слідоутворюючим пристроєм – кульковим пишущим вузлом, який містить кульку, на 2/3 завальцовану в ньому, діаметр якої може складати від 0,3 мм до 0,8 мм та навіть більше. Таким чином, основна відмінність між всіма переліченими вище ручками криється у складі чорнил і в системі їх подачі (ролери – це ті ж самі кулькові ручки, що відрізняються типом заправки, мають більш рідкі гелеві чорнила, або навіть чорнила-рідину) [3, с. 200]. Досить важко, досліджуючи рукописні записи, визначити який саме прибор письма (кулькова ручка, гелева або масляна) був використаний для їх виконання, до того ж оцінка цього достатньо суб'єктивна та неоднозначна.

При безпосередньому виконанні штрихи, виконані кульковими ручками, мають наступні характеристики:

– штрихи класичних «кулькових» ручок – утворені під тиском на папір, в'язкими економічними чорнилами, що досить швидко висихають, мають найбільш тонку лінію, але яка є нерівномірною та розділеною посередині (слід від кульки), товщина якої змінна та залежить від кута нахилу ручки;

– штрихи масляних ручок утворені чорнилами зниженої в'язкості, водостійкі, асортимент кольорів значно більший, не проникають на

зворотну сторону паперу та не розмазуються, лінія виходить «жирною», щільною та насиченою, письмо більш м'яке та акуратне, практично без натиску на папір;

– штрихи гелевих ручок – досить тонкі, яскраві, асортимент кольорів значно більший, досить довго висихають, письмо практично без натиску на папір, можуть проникати на зворотну сторону паперу, утворені найбільш рідкими чорнилами.

До складу чорнил «класичних» кулькових ручок входять жиророзчинні барвники (або нерозчинні пігменти) та віско-жирова основа, що складається з смол, жирів, олій, восків та розчинників. В менших кількостях в основі присутні речовини, що використовуються для корекції побутових або спеціальних властивостей чорнил (модифікатори в'язкості, змочуваності, стійкості та т.п.), а саме – сикативи, пластифікатори, мастила, консерванти, антиоксиданти, мила, поверхнево-активні речовини (ПАР) та нерозчинні тверді частинки

Гелеві чорнила – рідини або пасти, що є тиксотропними колоїдними системами типу «олія у воді» (прямі колоїдні системи). Поки кулька стрижня не крутиться – у системі велика в'язкість, і вона не витікає; коли кулька закрутилася – в'язкість падає і чорнило легко витікає на папір (тиксотропія). Барвниками, найчастіше, є фталоціанін міді, сажа, оксиди заліза. Гель складається з води та біополімерів, таких як ксантанова та трагакантова камеді, поліакрілатні загусники. Також до композиції таких чорнил входять співрозчинники, смоли, тиксотропні добавки, речовини-зв'язуючі та неіонні поверхнево-активні речовини (ПАР) [4, с. 4–8].

Чорнила масляних ручок складаються з органічного розчинника або їх суміші (найчастіше, жирні кислоти), жиророзчинного барвника (нерозчинного пігмента, або їх суміші), загусника (найчастіше, полівінілпіролідон), лубриканту (смащувача, найчастіше це алканоламіди жирних кислот), поверхнево-активних речовин (ПАР) на основі силікону [4, с. 4–8].

Виходячи із наведеного вище складу чорнил доцільно підбирати відповідні фізико-хімічні методи дослідження. Суттєвою складністю є велика різноманітність рецептур та виробників, використання ними комплексу речовин, що відрізняються за своєю розчинністю, леткістю, стійкістю та іншими фізико-хімічними властивостями.

Для визначення чорнил «класичних» кулькових ручок найбільш придатні тонкошарова хроматографія (ТШХ, у разі наявності зразків барвників), методи хромато-мас-спектрометрії (далі – ГХ-МС) (визначаються жирні кислоти, висококіплячі розчинники – гліцерин, фенілгліколь, бензиловий спирт, феноксіетанол), спектральні методи (УФ-від спектрометрія – визначення класу барвників, найчастіше це кристалвіолет; ІЧ-Фур'є спектрометрія використовується для визначення синтетичних полімерних смол) [1, с. 42–49].